

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Ludvíka Davida, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatelek a stěžovatelů **a) Dr. T. B., b) Ch. B., c) S. K. F., d) A. S., e) C. T.-B.**, všech zastoupených JUDr. Lubomírem Müllerem, advokátem se sídlem Symfonická 1496/9, Praha 5, proti výroku II usnesení Městského státního zastupitelství v Praze č. j. KZT 196/2020-151 ze dne 14. 5. 2021, a o ústavní stížnosti stěžovatele **f) J. S.**, zastoupeného JUDr. Lubomírem Müllerem, advokátem se sídlem Symfonická 1496/9, Praha 5, proti výroku I usnesení Městského státního zastupitelství v Praze č. j. KZT 196/2020-151 ze dne 14. 5. 2021, za účasti **Městského státního zastupitelství v Praze** jako účastníka řízení a **JUDr. L. Š.**, zastoupeného JUDr. Vlastimilem Rampulou, advokátem se sídlem Karlovo náměstí 24, Praha 1, a **JUDr. V. V., CSc.**, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Městského státního zastupitelství v Praze č. j. KZT 196/2020-151 ze dne 14. 5. 2021 bylo porušeno základní právo stěžovatelek a stěžovatelů na účinné vyšetřování vyplývající z práva na život podle čl. 6 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci

1. Stěžovatelé vystupovali jako poškození v trestním řízení vedeném proti M. J., JUDr. L. Š. a JUDr. V. V., CSc., stíhaným pro skutek kvalifikovaný jako zvlášť závažný zločin zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. c), odst. 2 písm. b), e) trestního zákoníku. Trestní stíhání M. J. bylo zastaveno z důvodu jeho smrti. Zastaveno bylo rovněž stíhání JUDr. L. Š. a JUDr. V. V., CSc., kteří podle znaleckých posudků trpí závažnou duševní poruchou, v jejímž důsledku nejsou schopni chápat smysl trestního řízení. Proti usnesením o zastavení trestního stíhání podali stěžovatelé stížnosti, které Městské státní zastupitelství v Praze napadeným usnesením zamítlo. Tím podle stěžovatelů porušilo jejich ústavně zaručená práva. Ústavní soud ze spisů, které si vyžádal, zjistil následující skutečnosti.

2. Proti M. J., JUDr. L. Š. a JUDr. V. V., CSc., bylo zahájeno trestní stíhání pro skutek spočívající – stručně vyjádřeno – v tom, že:

M. J. v době od 6. 4. 1981 do 24. 11. 1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru Komunistické strany Československa (dále jen „KSC“), a od 18. 12. 1987 do 24. 11. 1989 jako generální tajemník Ústředního výboru KSČ,

JUDr. L. Š. od 17. 11. 1968 do 11. 11. 1988 jako člen předsednictva Ústředního výboru Komunistické strany Československa a od 28. 1. 1970 do 11. 10. 1988 jako předseda vlády Československé socialistické republiky (dále jen „ČSSR“) a

JUDr. V. V., CSc., od 20. 6. 1983 do 11. 10. 1988 jako ministr vnitra ČSSR

si byli vědomi vázanosti ČSSR Mezinárodním paktem o občanských a politických právech, který v čl. 12 odst. 2 zaručuje právo každého svobodně opustit kteroukoliv zemi včetně své vlastní a v čl. 6 odst. 1 zaručuje každému právo na život,

byli seznámeni s právními předpisy, které omezovaly svobodu pohybu občanů a které dle orgánů činných v trestním řízení umožňovaly libovolně odeprít vydání cestovního dokladu a výjezdní doložky, a fakticky tak znemožňovaly občanům ČSSR vycestovat do zahraničí,

byli seznámeni s právními předpisy upravujícími ochranu státních hranic, zejména s nařízením ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb., o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně, jehož ustanovení § 1 písm. a) umožňovalo použití zbraně proti osobám, které se neoprávněně pokoušely přejít státní hranice s cílem opustit ČSSR, a s rozkazem ministra vnitra ČSSR č. 50/1974, o ochraně státních hranic ČSSR pohraniční hlídkou a bojovou skupinou, jenž upravoval práva a povinnosti Pohraniční stráže a jehož ustanovení čl. 10 ukládalo pohraničnickům povinnost být neúprosný k třídním nepřátelům socialismu, ustanovení čl. 155 odst. 2 umožňovalo použít zbraň proti narušiteli, u něhož bylo nebezpečí uniknutí, a ustanovení čl. 192 písm. a) umožňovalo použít zbraň proti osobám, které se na území republiky neoprávněně pokoušely přejít státní hranice a na výstrahu se nezastavily,

byli vzhledem ke znalosti počtu osob, které se každý rok pokusily státní hranice neoprávněně přejít, srozuměni s tím, že k užití zbraně příslušníky Pohraniční stráže proti těmto osobám může dojít,

i přesto neučinili při výkonu své pravomoci žádná konkrétní opatření směřující k přijetí právního předpisu, který by příslušníkům Pohraniční stráže nedovoloval použít střelnou zbraň proti osobám, které se neoprávněně pokoušely státní hranice ČSSR překročit a které nijak neohrožovaly příslušníky Pohraniční stráže či jiné osoby,

přičemž JUDr. V. V., CSc., coby ministr vnitra ČSSR disponoval podle § 8 zákona č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic, oprávněním stanovit svým nařízením, kdy příslušník Pohraniční stráže při výkonu své pravomoci užije zbraně, a M. J. a JUDr. L. Š. měli v rámci svých funkcí ve faktické moci úkolovat ministra vnitra ČSSR, aby takový právní předpis vydal,

ponechali tedy v účinnosti předpisy umožňující Pohraniční stráž provádět zákroky, které vedly nebo bezprostředně mohly vést k usmrcení nebo

zranění osob neoprávněně překračujících státní hranice ČSSR; orgány činné v trestním řízení přitom specifikovaly osoby, k jejichž úmrtí či zranění na hranicích došlo – jde mimo jiné o osoby uvedené v bodech 4–5 a 7–8 níže, tedy stěžovatele a) až e) či jejich příbuzné; stěžovatel f), jež byl zraněn způsobem shrnutým v bodě 6 níže, mezi poškozenými zahrnutými do vymezení skutku nefiguroval.

3. Stěžovatelé se přihlásili do trestního řízení jako poškození. Orgány činné v trestním řízení zjistily v této souvislosti následující skutečnosti.

4. Dne 6. 8. 1977 se G. S., otec stěžovatelky d) a občan tehdejší Německé demokratické republiky (dále jen „NDR“), pokusil přejít hranici tehdejší ČSSR a dostat se do Spolkové republiky Německo (dále jen „SRN“). Byl postřelen hlídkou Pohraniční stráže a na následky zranění ještě téhož dne zemřel.

5. Dne 29. 4. 1982 byl S. K. F., stěžovatel c) a občan NDR, při pokusu přejít tuto hranici postřelen hlídkou Pohraniční stráže.

6. Dne 7. 11. 1983 se J. S., stěžovatel f) a občan NDR, při pokusu přechodu této hranice dle svých slov zasekl na ostatním drátu. Pes příslušníka pohraniční stráže se mu několikrát zakousl do nohou. Poté, co ho pohraniční stráž spoutala a natáhla mu přes hlavu pytel, se mu pes zakousl do rozkroku. Ze strany Pohraniční stráže nebylo kousnutím bráněno a jeho poranění nebylo několik hodin ošetřeno.

7. Dne 8. 8. 1986 se H. T., syn stěžovatelky b), bratr stěžovatelky e) a občan NDR, pokusil přejít hranici ČSSR a dostat se do Rakouské republiky. Byl napaden služebními psy, které proti němu vyslala hlídka Pohraniční stráže, a na následky zranění následujícího dne zemřel.

8. Dne 21. 7. 1989 byl T. B., stěžovatel a) a občan NDR, při pokusu přejít státní hranici ČSSR a dostat se do SRN postřelen a zraněn během fyzické potyčky s členem hlídky Pohraniční stráže.

9. V rámci trestního stíhání byli policejním orgánem přibráni znalci ke zjištění duševního stavu obviněných, a to PhDr. J. K., Ph.D., k podání znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví klinická psychologie, a MUDr. V. T. k podání znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie. Tito znalci se rozhodli vypracovat ke každému z obviněných znalecký posudek společně. Během trestního stíhání dále došlo k úmrtí obviněného J.

10. Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 1 poté usnesením zastavilo stíhání obviněného J., neboť trestní stíhání proti tomu, kdo zemřel, je nepřipustné dle § 11 odst. 1 písm. e) trestního řádu.

11. Obvodní státní zastupitelství dále zastavilo trestní stíhání obviněných Š. a V. Na základě znaleckých posudků (bod 9 výše) dospělo k závěru, že jim duševní choroba zjištěná znalci trvale znemožňuje chápat smysl trestního stíhání. Jejich trestní stíhání je proto nepřipustné dle § 11 odst. 1 písm. g) trestního řádu.

12. V obou usneseních obvodní státní zastupitelství uvádí, že z důkazního stavu je nepochybné, že skutek, pro který bylo trestní stíhání vedeno, se stal, je trestným činem a spáchali jej obvinění. Kvůli smrti jednoho obviněného a trvalé neschopnosti chápat smysl trestního stíhání u zbylých obviněných je však nutné stíhání zastavit.

13. Stěžovatelé, kteří byli zastoupeni stejným zmocněncem, podali proti těmto usnesením dvě stížnosti. Stěžovatel f) brojil proti tomu, že není uveden ve výčtu poškozených. Stěžovatelé a) až e) pak svou stížnost doplnili podáním, v němž uvedli, že znalec MUDr. V. T. byl členem Komunistické strany Československa, vojákem (důstojníkem) pověřeným obranou státních hranic zařazeným u útvaru protivzdušné obrany. Současně disponoval prověrkou, která mu v době komunistické totality umožňovala přístup k přísně tajným dokumentům. Byl tedy úzce spjatý s komunistickým režimem, a navíc měl pečovat o tehdejší systém ochrany státních hranic. Obdobnou prověrku pak měl i znalec PhDr. J. K., Ph.D. Oba znalci tak měli být dle stěžovatelů vyloučení pro podjatost.

14. Městské státní zastupitelství napadeným usnesením zamítlo stížnosti stěžovatelů. Jde-li o stížnost stěžovatele f), městské státní zastupitelství neshledalo důvod pro jeho vynětí z okruhu poškozených. I když policejní orgán ve svém sdělení adresovaném zmocněnci stěžovatele dovedl, že tento stěžovatel nebyl vážně zraněn přímo ve spojitosti s násilným zákrokem bránícím v překročení státní hranice, nelze odhlížet od faktu, že tomuto stěžovateli vznikla zdravotní újma minimálně ve spojitosti s omezením osobní svobody v návaznosti na jeho zadržení při překračování státní hranice. Režim ostrahy hranice měl drakonický charakter, jehož udržování ze strany obviněných je zahrnuto v popisu skutku kladeného jim za vinu. Nebýt poměrů, jaké na hranicích v té době panovaly, stěžovateli by podle městského státního zastupitelství nejspíše újma nevznikla. U stěžovatele f) nicméně fakticky k porušení práv nedošlo, usnesení obvodního státního zastupitelství byla doručena i jeho zmocněnci a stěžovatel proti nim jeho prostřednictvím podal včasnou stížnost.

15. Městské státní zastupitelství se dále zabývalo problematikou vyloučení znalců a uvedlo, že ačkoliv „lze poznatky doložené poškozenými považovat za nesporné, o vyloučení znalců z důvodu podjatosti nicméně nesvědčí“. V této souvislosti odkázalo Městské státní zastupitelství na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Nd 159/2011 ze dne 26. 7. 2011, náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 517/10 ze dne 15. 11. 2010 (N 223/59 SbNU 217) a usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 682/09 s tím, že dle těchto rozhodnutí někdejší členství soudce v KSČ není skutečností, jež by obecně svědčila o podjatosti soudce, míru nezávislosti a nestrannosti je třeba hodnotit v každé jednotlivé věci s přihlédnutím k jejím okolnostem. Městské státní zastupitelství s odkazem na citovaný náleží uvedlo, že pochybnosti o nestrannosti soudce by mohly nastat například v případě, pokud „by soudce-člen KSČ ke dni 17. 11. 1989 rozhodoval o povinnosti státního orgánu zveřejnit údaje o členství jiného soudce v KSČ“, neboť i tento soudce by později mohl být podroben této povinnosti.

16. K posouzení podjatosti znalců bylo dle městského státního zastupitelství třeba přistoupit analogicky. U znalců nelze dovést poměr k věci srovnatelný s věcí uváděnou příkladmo výše. Jejich podjatost pak nesignalizuje ani obsah zpracovaných posudků, které zachycují standardní odborné postupy v podobě zdravotních vyšetření. Zjištěná duševní choroba znemožňuje obviněným Š. a V. účastnit se úkonů trestního řízení

a chápat smysl vedeného trestního řízení. Závěr o poměru znalců k věci „nelze dovozovat ze spekulativních domněnek stran možné snahy znalců o vylepšení obrazu komunistické totality či o jejich kladném vztahu k vrcholným představitelům tohoto režimu, popř. o zastření problematičnosti vlastního členství v KSČ, apod. Je přitom zřejmé, že ani případné odsouzení obviněných by se nemohlo žádným způsobem projevit v jejich nynější osobní či majetkové situaci. Pakliže tedy nelze uvedený poměr dovozovat na jiných než spekulativních domněnkách uvedeného typu, navíc primárně se vztahujících k členství v KSČ jen jednoho ze znalců, nelze než dovodit, že znalci z podání znaleckého posudku vyloučení nebyli“.

17. Pokud jde o namítaný podíl znalce T. na ochraně státních hranic, uvedlo městské státní zastupitelství, že z podkladů dodaných stěžovateli neplyne, že by byl znalec členem Pohraniční stráže. Byla to přitom hlavně tato ozbrojená složka, která představovala represivní nástroj přímo určený k ostraze státní hranice a uplatňovaný vůči každému, kdo „chtěl prchnout z vězení totality“. Právě v případě členství v takové ozbrojené složce by bylo nutno o vyloučení znalců z důvodu podjatosti již uvažovat. Zařazení jednoho ze znalců (lékařů) do armádních vzdušných sil však takový vztah bez dalšího nezakládá.

18. Nejvyšší státní zástupce nevyužil svého oprávnění dle § 174a trestního řádu zrušit napadené usnesení pro nezákonnost. Dle přípisu Nejvyššího státního zastupitelství bylo vypořádání námítky podjatosti znalců přesvědčivé, avšak přesto bylo přibrání znalce T. hodnoceno jako „netaktické a snižující možnost akceptace rozhodnutí o zastavení trestního stíhání ze strany poškozených“. Dále bylo poukázáno na „patrnou stručnost a do značné míry také podobnost“ závěrů znalců s tím, že takto zpracované posudky je nezbytné pečlivě hodnotit samostatně i v návaznosti na další důkazy.

II. Argumentace účastníků

19. Podle stěžovatelů bylo napadeným usnesením porušeno jejich právo na soudní ochranu a spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

20. Stěžovatelé a) až e) namítají, že závěr o neschopnosti obviněných Š. a V. chápat smysl trestního stíhání kvůli duševní poruše byl učiněn na základě posudku znalců, kteří měli být vyloučeni pro podjatost. Dle stěžovatelů totiž byli oba znalci „za minulého režimu armádními důstojníky, prověřenými Státní bezpečností i vojenskou kontrarozvědkou“. Jeden ze znalců navíc „byl od mládí horlivým stoupencem KSČ“. Tento znalec sloužil ve „3. divizi protivzdušné obrany státu“ a dle stěžovatelů tak obrazně řečeno plnil ve vzduchu stejné úkoly jako Pohraniční stráž na zemi. Protivzdušná obrana státu tvořila spolu s Pohraniční stráží neoddelitelné složky systému ochrany hranic, který měl „drakonický charakter“. V této souvislosti stěžovatelé upozorňují mimo jiné na případy, v nichž protivzdušná obrana přistoupila k sestřelení letadla.

21. Zjištění učiněná ve znaleckých posudcích nadto podle stěžovatelů nesvědčí o nepřipustnosti trestního stíhání obviněných Š. a V. Jejich neschopnost vést svou obhajobu je toliko důvodem k tomu, aby jim byl v případě, že si obhájce nezvolí, přidělen ex offo.

22. Stěžovatelé konečně namítají, že v usnesení o zastavení trestního stíhání obviněného J. ani v usnesení o zastavení trestního stíhání obviněných Š. a V. nebyli jako poškození poučeni o svých právech, jak to dle nich vyžaduje § 46 trestního řádu. Městské státní zastupitelství tuto vadu nenapravilo.

23. Závěrem stěžovatelé žádají o přednostní projednání stížnosti s ohledem na věk obviněných a jejich zdravotní stav.

24. Stěžovatel f) uvádí, že se ve stížnosti k městskému státnímu zastupitelství domáhal toho, aby mu bylo přiznáno postavení poškozeného. K tomu došlo, a proto se v ústavní stížnosti věnuje důvodům zastavení trestního stíhání a vznáší shodné námítky jako ostatní stěžovatelé.

25. Městské státní zastupitelství ve svém vyjádření uvádí, že ač to stěžovatelé výslovně neuvádějí, dovolávají se práva na účinné vyšetřování. Postupem orgánů činných v trestním řízení, který vyústil až ve vydání napadeného usnesení, však dle městského státního zastupitelství toto právo porušeno nebylo.

26. Námítky stěžovatelů mají dle městského státního zastupitelství spíše polemický charakter a napadené usnesení ob stojí i ve světle těchto námitek. Tvrzení stěžovatelů o tom, že jeden za znalců byl „horlivým stoupencem KSČ“, není nijak doloženo. Význam služby znalce jako lékaře v rámci armádní složky – protivzdušné obrany – je pak ze strany stěžovatelů nadhodnocený. Úloha protivzdušné obrany ve srovnání s činností Pohraniční stráže byla totiž marginální. Z namítaných skutečností tak nelze dovozovat vztah znalců k věci, který by zpochybňoval jejich nestrannost. Nelze se přitom spokojit s domněnkami, s nimiž operuje ústavní stížnost, neboť by to mohlo vést k paušálnímu a nepodloženému vylučování znalců. V této souvislosti se *ad absurdum* odkazuje na „problematický závěr Nejvyššího soudu ve věci sp. zn. 8 Tdo 819/2015, týkající se předsudečné trestné činnosti, v níž došlo k diskvalifikaci znalce z oboru sociální vědy, odvětví politologie, specializace nacismus, fašismus, neonacismus, neofašismus (později v tomto směru korigované Ústavním soudem) s ohledem na jeho negativní postoj mj. k nacismu“. Možnost postihu znalce za činnost v protivzdušné obraně je pak městským státním zastupitelstvím označena za hypotetickou a postrádající reálný základ v právním řádu i v praxi orgánů činných v trestním řízení.

27. Závěr o neschopnosti obviněných Š. a V. pro duševní poruchu chápat smysl trestního stíhání pak byl učiněn až na základě zhodnocení poznatků plynoucích ze znaleckých posudků.

28. Konečně městské státní zastupitelství uvádí, že se orgány činné v trestním řízení nezříkají odpovědnosti za poučení poškozených o jejich právech dle § 46 trestního řádu. Absence tohoto poučení však nemohla být důvodem pro kasaci rozhodnutí obvodního státního zastupitelství. V těchto rozhodnutích pak bylo pro ochranu práv stěžovatelů zásadní poučení o možnosti podat stížnost, čehož ostatně využili.

29. Vedlejší účastník JUDr. L. Š. navrhuje, aby byly ústavní stížnosti zamítnuty. Nejprve rekapituluje průběh trestního řízení, jakož i obsah znaleckých posudků. Konstatuje, že městské státní zastupitelství se v napadeném usnesení vypořádalo s argumenty stěžovatelů, přičemž toto usnesení obstálo i před Nejvyšším státním

zastupitelstvím, neboť nejvyšší státní zástupce nevyužil možnosti dle § 174a trestního řádu a nezrušil toto usnesení jako nezákonné.

30. Znalecký posudek, na jehož základě bylo rozhodnuto o zastavení trestního stíhání, není dle vedlejšího účastníka stížen žádnou věcnou vadou a nebyl vyhotoven podjatými znalci. Jde-li o věcnou správnost, byla dle vedlejšího účastníka správně zjištěna závažná duševní porucha, která mu brání chápat smysl trestního řízení a účinně se v něm hájit. Účinnou obhajobu přitom nelze zajistit toliko prostřednictvím obhájce. Ani sebelepší obhájce totiž dle vedlejšího účastníka není schopen vést plnohodnotnou obhajobu v případě, že jeho klient mu není schopen poskytovat potřebná vyjádření a chápat smysl právních rad v kontextu celé obhajoby.

31. Pokud jde o namítanou podjatost znalců, dle vedlejšího účastníka pro dovození možné podjatosti nestačí poukaz na údajnou spjatost znalců s režimem před 17. 11. 1989. Dřívější pracovní zařazení znalců či členství v KSČ nemůže zavdat důvod k jejich vyloučení, v této souvislosti vedlejší účastník odkazuje na usnesení Nejvyššího soudu č. j. 11 Tvo 31/2012-11 ze dne 19. 10. 2012.

32. Konečně poučení poškozených o jejich právech dle § 46 trestního řádu není obligatorní součástí usnesení, a proto i z tohoto pohledu orgány činné v trestním řízení postupovaly v souladu se zákonem.

33. Ve vztahu k ústavní stížnosti stěžovatele f) pak vedlejší účastník nad rámec výše uvedeného argumentuje, že tento stěžovatel nebyl zahrnut do výčtu poškozených v usnesení o zahájení trestního stíhání. Proto dle vedlejšího účastníka nevystupoval stěžovatel f) v postavení poškozeného a nemohl ani podat stížnost proti zastavení trestního stíhání. Jeho stížnost tak měla být zamítnuta jako stížnost podaná osobou neoprávněnou. Vzhledem k těmto skutečnostem nemohlo dojít ani k porušení práva stěžovatele f) na soudní ochranu či spravedlivý proces.

34. JUDr. V. V., CSc., jako vedlejší účastník nevyužil možnosti se k věci vyjádřit.

III. Hodnocení Ústavního soudu

35. Ústavní soud není vázán právní kvalifikací, kterou věci přisuzují stěžovatelé v odůvodnění ústavní stížnosti [nálezn sp. zn. III. ÚS 2645/11 ze dne 12. 9. 2013 (N 163/70 SbNU 517); usnesení sp. zn. I. ÚS 2886/13 ze dne 29. 10. 2013; nálezn sp. zn. Pl. ÚS 37/04 ze dne 26. 4. 2006 (N 92/41 SbNU 173; 419/2006 Sb.)]. Věc proto přezkoumal z hlediska práva na život a z něj plynoucího práva na účinné vyšetřování. Jak totiž uvádí i městské státní zastupitelství, z obsahového hlediska se stěžovatelé dovolávají právě práva na účinné vyšetřování, byť je výslovně nezmiňují.

A. Právo na život – požadavek účinného vyšetřování

a) Obecné principy

36. Podle čl. 6 odst. 1 Listiny má každý právo na život. Toto právo má mezi ostatními základními právy zvláštní postavení – bývá označováno za nejdůležitější, nejzákladnější či nejvyšší právo. Tomu odpovídá i systematické zařazení práva na život na začátek výčtu katalogu základních práv v Listině. Dojde-li v rozporu s garancemi plynoucími z tohoto

práva k usmrcení člověka, není způsobu, jak toto porušení vůči přímé oběti odčinit. Právo na život tak musí být demokratickým právním státem chráněno zvlášť efektivně [nález sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015 (N 51/76 SbNU 691), bod 40].

37. Právo na život se nevztahuje pouze na situace, kdy došlo k usmrcení člověka. Tohoto práva a z něj plynoucích garancí se lze dovolávat i tehdy, pokud byl život člověka pouze ohrožen (již citovaný nález sp. zn. I. ÚS 1565/14, body 48–49).

38. Není na volné úvaze veřejné moci, zda a jakým způsobem bude postihovat porušení základních práv. Povinností veřejné moci je zajistit ochranu základních práv, a to i prostřednictvím efektivního trestního řízení – v určitých situacích jsou totiž pouze trestněprávní prostředky dostatečně účinnou formou ochrany [viz obdobně nález sp. zn. Pl. ÚS 17/10 ze dne 28. 6. 2011 (N 123/61 SbNU 767; 232/2011 Sb.), bod 61].

39. S právem na život jsou spojeny pozitivní závazky veřejné moci. Jedním z nich je i povinnost provést účinné vyšetřování, je-li vzneseno hájitelné tvrzení o porušení práva na život. Právo na účinné vyšetřování bylo v judikatuře Ústavního soudu dovozeno v návaznosti na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva [dále jen „ESLP“; viz např. již citovaný nález sp. zn. I. ÚS 1565/14, bod 34 a násl., nebo nález sp. zn. II. ÚS 1376/18 ze dne 10. 12. 2019 (N 207/97 SbNU 222), bod 32 a násl., a rozhodnutí ESLP v nich citovaná].

40. Hájitelné tvrzení lze ve stručnosti charakterizovat jako takové, které není zcela nedůvěryhodné a nepravděpodobné, je možné prostorově i časově, je dostatečně konkrétní a v čase neměnné. Splnění uvedených podmínek je vždy třeba posuzovat po zvážení všech konkrétních skutkových okolností věci [viz obdobně nález sp. zn. II. ÚS 1398/17 ze dne 17. 10. 2017 (N 191/87 SbNU 155); nález sp. zn. I. ÚS 1042/15 ze dne 24. 5. 2016 (N 91/81 SbNU 485), bod 31; nález sp. zn. I. ÚS 860/15 ze dne 27. 10. 2015 (N 191/79 SbNU 161), bod 87].

41. Účelem účinného vyšetřování je, aby příslušné orgány identifikovaly příčiny tvrzeného porušení práva, a pokud je to nutné, přivedly viníky k odpovědnosti za jejich činy. Požadavek provést účinné vyšetřování má charakter procesní povinnosti tzv. náležité péče; negarantuje tedy žádný konkrétní výsledek, ale pouze řádnost postupu orgánů veřejné moci [již citovaný nález sp. zn. I. ÚS 1565/14, bod 35]. Podstatou práva na účinné vyšetřování je „zajistit, že příslušné státní orgány budou jednat kompetentně, efektivně a vynaloží veškerou snahu, kterou po nich lze rozumně vyžadovat, aby věc řádně prošetřily, objasnilly a aby jejich konání bylo v obecné rovině způsobilé vyústit v potrestání odpovědných osob“ [viz obdobně nález sp. zn. I. ÚS 3196/12 ze dne 12. 8. 2014 (N 152/74 SbNU 301), bod 18; nález sp. zn. II. ÚS 1376/18 ze dne 10. 12. 2019 (N 207/97 SbNU 222), bod 35; nález sp. zn. IV. ÚS 1559/20 ze dne 10. 11. 2020, bod 29].

42. Účinné vyšetřování musí splňovat kumulativně následující samostatné požadavky: šetření musí být a) nezávislé a nestranné, b) důkladné a dostatečné, c) rychlé a d) podrobené kontrole veřejnosti a umožňující aktivní participaci poškozeného [viz obdobně již citovaný nález sp. zn. I. ÚS 1565/14, bod 56; nález sp. zn. II. ÚS 1376/18, bod 36; nález sp. zn. IV. ÚS 1559/20, bod 30].

b) Důkladnost a dostatečnost vyšetřování a nestrannost znalce

43. Požadavek důkladnosti a dostatečnosti [písm. b)] znamená, že orgány musí přijmout přiměřené kroky, jež mají k dispozici, pro zajištění důkazů o incidentu, včetně mimo jiné očitých svědectví a použití forenzních metod. Závěry vyšetřování musí být založeny na důkladné, objektivní a nestranné analýze všech relevantních skutečností. Jakékoliv nedostatky ve vyšetřování, které podřývají jeho schopnost zjistit okolnosti případu nebo odpovědné osoby, povedou k rozporu s požadovanou mírou efektivnosti [již citovaný nález sp. zn. I. ÚS 1565/14, bod 56; nález sp. zn. II. ÚS 1376/18, bod 52; nález sp. zn. IV. ÚS 1559/20, bod 52].

44. Kritérium důkladnosti a dostatečnosti se uplatňuje i tehdy, jsou-li poznatky získávány prostřednictvím znalců (znaleckých posudků). V nálezu sp. zn. III. ÚS 1477/20 ze dne 8. 9. 2020 Ústavní soud shledal porušení tohoto požadavku – a v důsledku toho i práva na účinné vyšetřování plynoucího z práva na život –, neboť orgány činné v trestním řízení nepřistoupily dostatečně důkladně, objektivně a nestranně k hodnocení znaleckého posudku, jehož závěry „nekriticky“ přebraly (viz bod 34 a násl.). Úkolem Ústavního soudu nicméně není posuzovat věcnou správnost znaleckého posudku (usnesení sp. zn. I. ÚS 2886/13 ze dne 29. 10. 2013, bod 23), nýbrž to, zda byly dodrženy ze strany orgánů činných v trestním řízení požadavky účinného vyšetřování, a to i ze zřetelem k hodnocení znaleckého posudku.

45. Jelikož závěry účinného vyšetřování musí být založeny na „důkladné, objektivní a nestranné analýze všech relevantních skutečností“, je třeba dbát rovněž na nestrannost znalců, o jejichž poznatky se má vyšetřování opírat. Nestrannost znalce (na rozdíl od nestrannosti soudce) není sama o sobě ústavně zaručeným právem. Avšak v případech, kdy je dáno právo na účinné vyšetřování, je nestrannost znalce prostředkem k zajištění objektivní a nestranné analýzy relevantních skutečností (srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 2886/13 ze dne 29. 10. 2013, bod 23, v němž Ústavní soud na základě dostupných informací pochybnosti o nestrannosti znalce neměl).

46. Při posuzování nestrannosti znalců lze za uvedeným účelem vycházet analogicky z judikatury týkající se nestrannosti soudců [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 1811/14 ze dne 27. 5. 2015 (N 100/77 SbNU 491), body 17–19; nález sp. zn. I. ÚS 1965/15 ze dne 27. 1. 2016 (N 15/80 SbNU 191), body 24–29; nález sp. zn. III. ÚS 4071/17 ze dne 31. 7. 2018 (N 129/90 SbNU 139), body 72–77]. Nestrannost znalce je tak třeba hodnotit ve dvou krocích, a to prostřednictvím subjektivního a objektivního testu nestrannosti.

47. Subjektivním testem se zjišťuje, jaké je osobní přesvědčení nebo zájem znalce v daném případě. V tomto pojetí je nestrannost především subjektivní psychickou kategorií, vyjadřující vnitřní psychický vztah znalce k projednávané věci v širším smyslu (zahrnuje vztah k předmětu řízení, účastníkům řízení, jejich právním zástupcům atd.). V rámci subjektivního testu se uplatňuje vyvratitelná domněnka nestrannosti – dokud není prokázán opak, lze tedy znalce pokládat za nestranného. Domněnku subjektivní nestrannosti je možné vyvrátit jen objektivním způsobem. Získat důkaz, který by byl schopen vyvrátit domněnku nestrannosti, bude zpravidla obtížné, a proto je třeba se soustředit na objektivní test, představující důležitou záruku nestrannosti.

48. V rámci objektivního testu se zkoumá, zda existují skutečnosti vzbuzující pochybnost o nestrannosti znalce. Nestačí tedy, že se znalec subjektivně necítí být podjatý, ale i objektivně nahlíženo musí být vyloučeny oprávněné pochybnosti o jeho nestrannosti. Jde tedy o objektivní úvahu, zda s ohledem na okolnosti případu lze mít za to, že by znalec podjatý mohl být.

49. Požadavek na nestrannost znalců je ostatně vyjádřen i v podústavní úpravě, zakotvující vyloučení znalce, pokud lze mít (důvodnou) pochybnost o jeho nepodjatosti [§ 105 odst. 2 a 3 trestního řádu ve spojení s § 11 zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů; nyní § 18 odst. 1 a 2 zákona č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech, účinný od 1. 1. 2021]. I zákonná úprava tedy klade důraz na objektivní stránku nestrannosti, neboť znalec je vyloučen již tehdy, nelze-li vyloučit oprávněné pochybnosti o jeho nestrannosti.

50. K porušení práva na účinné vyšetřování nicméně nestačí pouhá skutečnost, že znalec, který byl přibrán k řízení, nesplňuje kritérium objektivní či subjektivní nestrannosti. Důležité je, jakou úlohu hrály jeho poznatky v řízení jako celku. Vždy je tedy třeba zhodnotit, zda jsou závěry vyšetřování založeny na důkladné, objektivní a nestranné analýze všech relevantních skutečností.

51. Ústavní soud tedy shrnuje, že **účinné vyšetřování možného porušení práva na život (čl. 6 odst. 1 Listiny) musí být důkladné a dostatečné; jeho závěry tak musí být založeny na objektivní a nestranné analýze relevantních skutečností. Tyto závěry se proto nesmí opírat o poznatky znalce, o jehož nestrannosti lze mít důvodnou pochybnost.**

B. Osoby oprávněné dovolávat se práva na účinné vyšetřování

52. Právo na život je specifické tím, že dojde-li v rozporu s tímto právem k usmrcení člověka, nelze této přímé oběti toto porušení již odčinit, jak již bylo uvedeno; navíc se přímá oběť už sama nemůže domáhat ochrany tohoto svého práva.

53. Účinná ochrana práva na život je úzce spjata s povinností provést účinné vyšetřování v případě možného porušení tohoto práva. Tato ochrana by citelně ztratila na významu, pokud by se práva na účinné vyšetřování mohl dovolávat jedině ten jednotlivec, jehož právo na život bylo porušeno. V takovém případě by totiž fakticky právo na účinné vyšetřování měli pouze ti, jejichž život byl toliko ohrožen, ale kteří nebyli usmrceni.

54. Substantivní jádro práva na život je ze své povahy spjaté s konkrétním jednotlivcem a jeho smrtí nemůže přejít na jinou osobu. To ovšem neplatí pro pozitivní závazky procesní povahy, které z práva na život vyplývají a k nimž patří právo na účinné vyšetřování. Již v nálezu sp. zn. I. ÚS 1496/18 ze dne 2. 7. 2019 (N 128/95 SbNU 61) proto bylo umožněno matce dítěte, pohřešovaného více než 20 let, dovolávat se práva na účinné vyšetřování plynoucího z práva na život, ačkoliv přímo její život ohrožen nebyl.

55. Platí proto, že **práva na účinné vyšetřování plynoucího z práva na život se mohou dovolávat i osoby blízké toho, jehož právo na život mělo být porušeno, nemůže-li se tohoto práva domáhat tento jedinec sám.**

56. Závisí na posouzení okolností konkrétního případu, kdo je osobou blízkou, která je oprávněna dovolávat se za jiného práva na účinné vyšetřování.

C. Časová působnost práva na účinné vyšetřování

57. Právo na účinné vyšetřování plynoucí z práva na život dle čl. 6 odst. 1 Listiny má procesní charakter a je do určité míry nezávislé na hmotněprávním aspektu práva na život. Došlo-li k tvrzenému porušení práva na život v době před účinností Listiny, neznamená to, že se nemůže v souvislosti s touto událostí uplatnit ani právo na účinné vyšetřování.

58. Po roce 1989 bylo primárně na zákonodárci, aby rozhodl, jakým způsobem se má demokratický právní stát postavit k trestnímu stíhání činů, k nimž došlo za nedemokratického režimu. Zatímco platnost dosavadních předpisů zůstala zachována, jejich uplatňování již muselo respektovat hodnoty demokratického právního státu; to dle nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/93 ze dne 21. 12. 1993 (N 1/1 SbNU 1; 14/1994 Sb.) znamenalo „i při kontinuitě se ‚starým právem‘ hodnotovou diskontinuitu se ‚starým režimem‘.“ Zákonodárce již v § 5 zákona č. 182/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu stanovil, že „[d]o promlčecí doby trestných činů se nezapočítává doba od 25. února 1948 do 29. prosince 1989, pokud z politických důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby“. Ústavní soud v již citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/93 shledal toto ustanovení ústavně konformním a uvedl, že za nedemokratického režimu existovala „politickým a státním vedením inspirovaná anebo tolerovaná kriminalita osob v politických a státních funkcích tam, kde s ohledem na skutečné anebo domnělé zájmy vládnoucí vrstvy bylo účelné jednat v rozporu i s vlastními zákony“. Jelikož stát v té době určité trestné činy či jejich pachatele stíhat nechtěl, nemohla u nich dle citovaného nálezu běžet ani promlčecí doba. Předpokladem promlčení totiž je vůle a snaha státu pachatele potrestat a trvalé riziko pachatele, že může být potrestán. Později zákonodárce přistoupil k zakotvení nepromlčitelnosti některých trestných činů z daného období [§ 67a písm. d) trestního zákona ve znění účinném od 28. 12. 1999; nyní § 35 písm. c) trestního zákoníku].

59. V důsledku uvedené koncepce bylo stíhání trestných činů, k nimž došlo za nedemokratického režimu, úlohou orgánů demokratického právního státu. Tyto orgány jsou ovšem ve své činnosti vázány ústavním pořádkem, včetně Listiny, od okamžiku jejich účinnosti.

60. Právo na účinné vyšetřování plynoucí z čl. 6 odst. 1 Listiny má procesní povahu a stanoví požadavky na nynější postup orgánů činných v trestním řízení. Ústavní soud neshledává důvod, proč by měl být dopad tohoto práva omezen tak, že se týká postupu orgánů činných v trestním řízení pouze v případě, kdy je předmětem vyšetřování čin, k němuž došlo po účinnosti Listiny. Ústavní soud totiž posuzuje postup orgánů demokratického státu při vyšetřování tohoto činu, které má být vždy nezávislé a nestranné, důkladné a dostatečné, rychlé, podrobené kontrole veřejnosti a umožňující aktivní participaci poškozeného.

61. Základní práva, která mají procedurální povahu, totiž obecně zavazují orgány veřejné moci od okamžiku účinnosti Listiny či jiné součásti ústavního pořádku, a to ve veškeré jejich činnosti bez ohledu na to, k jakému časovému období se tato činnost

vztahuje. Pokud se tedy soudní moc zabývá sporem, který má původ v době před účinností Listiny, musí bez ohledu na tuto skutečnost dodržovat veškeré garance spojené s právem na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny). Obdobně orgány činné v trestním řízení musí v trestním stíhání pro skutky, které se staly před účinností Listiny, dodržovat veškeré garance, které Listina nyní zakotvuje. To platí nejen ve vztahu k obviněným, ale i ve vztahu k poškozeným (obětem). Pokud by orgány činné v trestním řízení nyní postupovaly v rozporu s garancemi plynoucími z práva na účinné vyšetřování, působily by tím poškozeným (obětem) další křivdy.

62. Právo na účinné vyšetřování plynoucí z práva na život dle čl. 6 odst. 1 Listiny se jako právo procesního charakteru vztahuje i ke skutkům, k nimž došlo před účinností Listiny, neboť i ve vztahu k vyšetřování těchto skutků musí orgány demokratického státu postupovat nezávisle a nestranně, důkladně a dostatečně, rychle a veřejně (tedy pod kontrolou veřejnosti a za aktivní participace poškozeného).

63. Ústavní soud podotýká, že rovněž dle judikatury ESLP má právo na účinné vyšetřování plynoucí z práva na život dle čl. 2 Úmluvy samostatnou povahu. Státu může vzniknout závazek provést účinné vyšetřování i tehdy, pokud k ohrožení života či smrti došlo dříve, než se Úmluva pro příslušný stát stala závaznou (rozsudek velkého senátu ve věci Šilih proti Slovinsku ze dne 9. 4. 2009 č. 71463/01, § 159). To ovšem podléhá dvěma omezením. Zaprvé, závazky státu se týkají jen činností či opomenutí, k nimž došlo po závaznosti Úmluvy. Zadruhé, musí být dáno skutečné spojení mezi okamžikem ohrožení života či smrti a okamžikem, kdy se Úmluva stala závaznou (tamtéž, § 162–163). To znamená, že doba mezi těmito dvěma okamžiky by neměla překračovat deset let, a současně, že většina vyšetřování se odehrála nebo měla odehrát až po okamžiku závaznosti Úmluvy (rozsudek velkého senátu ve věci Janowiec a další proti Rusku ze dne 21. 10. 2013 č. 55508/07, § 145–148). Právo na účinné vyšetřování tak bylo ze strany ESLP aplikováno například i na události souvisejícími s revolučním rokem 1989 v Rumunsku, ačkoliv v té době nebylo vázáno Úmluvou (viz např. rozsudek ve věci Association “21 December 1989” a další proti Rumunsku ze dne 24. 5. 2011 č. 33810/07 týkající se úmrtí a zranění demonstrantů).

64. Ústavní soud obdobně jako ESLP konstatuje, že pouze činnost orgánů v trestním řízení po účinnosti Listiny může být předmětem přezkumu z hlediska práva na účinné vyšetřování. Neshledává nicméně důvod, aby přistoupil k dalším omezením tohoto práva, jak jsou zakotveny v judikatuře ESLP.

65. Konečně je namístě připomenout, že odsouzení osob odpovědných za režim ochrany hranic NDR, na nichž rovněž docházelo k usmrcení či zranění osob pokoušejících se dostat do SRN, bylo ze strany ESLP aprobováno (viz rozsudek velkého senátu ve věci Streletz, Kessler a Krenz proti Německu ze dne 22. 3. 2003, stížnost č. 34044/96).

D. Aplikace na posuzovaný případ

66. V posuzovaném případě došlo u stěžovatelů a dalších dotčených osob v době před rokem 1989 k jejich úmrtí či zranění při pokusu přejít v rozporu s tehdejšími předpisy státní hranici ČSSR a dostat se do SRN či Rakouské republiky. Tato úmrtí či zranění byla

způsobena Pohraniční stráží, a to buď střelbou, nebo služebními psy. Režim ochrany hranic a úmrtí a zranění, k nimž v jeho důsledku došlo, byly předmětem trestního řízení vedeného v posuzované věci proti obviněným J., Š. a V. Ústavní soud konstatuje, že na vyšetřování popsanych událostí na státní hranici je aplikovatelné právo na účinné vyšetřování plynoucí z práva na život dle čl. 6 odst. 1 Listiny, a to z následujících důvodů.

67. Účinné vyšetřování dle čl. 6 odst. 1 Listiny se vztahuje k událostem, kdy byl lidský život alespoň ohrožen. Toto kritérium pokládá Ústavní soud za naplněné, neboť stěžovatelé, kteří při pokusu přejít státní hranici nezemřeli, se v ohrožení života nacházeli. Při přechodu státní hranice totiž byli v situaci, kdy proti nim Pohraniční stráž mohla použít zbraň, a to i způsobem, který by vedl k jejich usmrcení, a současně všichni z nich v důsledku postupu Pohraniční stráže utrpěli zranění.

68. Jelikož usmrcení dotčených osob či zranění stěžovatelů je dostatečně zdokumentováno tehdejšími orgány, je naplněn i požadavek vznést alespoň hájitelné tvrzení o ohrožení života.

69. Stěžovatelé přitom buď sami utrpěli zranění, nebo jde o blízké osoby (příbuzné) usmrcených osob, konkrétně o dceru, matku a sestru. Ústavní soud konstatuje, že v kontextu projednávané věci se všechny uvedené osoby mohou dovolávat práva na účinné vyšetřování.

70. Aplikace práva na účinné vyšetřování je přípustná i přesto, že ke smrti dotčených osob či ohrožení života stěžovatelů došlo v době před účinností Listiny. Předmětem přezkumu je totiž postup orgánů činných v trestním řízení, k němuž došlo po její účinnosti.

71. V posuzované věci byla jádrem sporu otázka nestrannosti znalců. Na základě jejich posudku o duševním stavu obviněných Š. a V. totiž došlo k zastavení trestního stíhání ve vztahu k uvedeným obviněným. Z ústavněprávního pohledu jde tedy o to, zda provedené vyšetřování je důkladné a dostatečné, tedy zda je závěr o duševním stavu těchto obviněných založený na objektivní a nestranné analýze relevantních skutečností. Závěr o duševním stavu těchto obviněných se proto nesmí opírat o poznatky znalců, o jejichž nestrannosti lze mít důvodnou pochybnost.

72. Nestrannost znalců je třeba posoudit subjektivním a objektivním testem. Pokud jde o subjektivní test, uplatní se domněnka nestrannosti znalců, neboť nebylo předloženo nic, co by tuto domněnku bylo způsobilé vyvrátit.

73. V rovině objektivního testu nicméně stěžovatelé poukázali na to, že znalec MUDr. V. T. byl členem Komunistické strany Československa, vojákem (důstojníkem) zařazeným u útvaru protivzdušné obrany a současně disponoval prověrkou, která mu v době nedemokratického režimu umožňovala přístup k přísně tajným dokumentům. Obdobnou prověrku pak měl i znalec PhDr. J. K., Ph.D. Tato tvrzení pokládala za prokázaná městské státní zastupitelství a Ústavní soud nemá důvod tento závěr zpochybňovat.

74. Tvrzení stěžovatelů se netýkají primárně členství znalce v Komunistické straně Československa; odkaz městského státního zastupitelství na judikaturu, podle níž samo

členství v této straně nemůže být důvodem k vyloučení soudce, a tedy ani znalce, tudíž není přílehlavý.

75. Podstatou trestní věci je v širším smyslu i otázka legality a legitimacy režimu ochrany hranic ozbrojenými složkami v době nedemokratického režimu. Z tohoto pohledu není žádoucí, aby klíčový znalecký posudek zpracovala osoba, která v dané době sama u ozbrojených sil působila, a to ještě u útvaru, jenž měl na starosti obdobnou činnost spočívající v ochraně vzdušného prostoru (při níž rovněž mohlo docházet – a došlo – k usmrcení jednotlivců při sestřelení letadel), a která navíc disponovala i prověrkou pro přístup k přísně tajným dokumentům. Tyto skutečnosti jsou způsobilé vyvolat v objektivní rovině pochybnosti o nestrannosti znalce.

76. Druhý ze znalců sice disponoval toliko obdobnou prověrkou, ale klíčová je skutečnost, že se znalci rozhodli zpracovat znalecké posudky společně, ve vzájemné spolupráci. Tato okolnost ve spojení s pochybnostmi o nestrannosti prvního ze znalců vyvolává pochybnosti o nestrannosti druhého znalce.

77. Dále je třeba poukázat na charakter vyhotovených znaleckých posudků, na něž upozornilo již Nejvyšší státní zastupitelství. Znalecké posudky týkající se obviněných Š. a V. jsou totiž v hodnotící části velmi stručné, a navíc jsou závěry ve vztahu k oběma obviněným do značné míry podobné. Tyto skutečnosti vrhají stín pochybnosti na to, zda byl u těchto obviněných skutečně proveden důkladný a individuální přezkum duševního stavu.

78. V posuzované věci se tedy výsledek vyšetřování u obviněných Š. a V. opírá o znalecké posudky znalců, o jejichž nestrannosti lze mít v objektivní rovině pochybnost. Znalecký posudek byl přitom klíčový pro závěr o nepřípustnosti trestního stíhání, a tudíž pro jeho definitivní zastavení. Závěry vyšetřování tak nejsou založeny na objektivní a nestranné analýze relevantních skutečností, a účinné vyšetřování možného porušení práva na život (čl. 6 odst. 1 Listiny) tudíž nebylo důkladné a dostatečné.

79. Městské státní zastupitelství, které zamítlo napadeným usnesením stížnosti stěžovatelů, tak porušilo jejich právo na účinné vyšetřování dle čl. 6 odst. 1 Listiny.

80. Ústavní soud si je vědom, že stěžovatel f) namítl ve své stížnosti k městskému státnímu zastupitelství pouze to, že není vůbec označen jako poškozený, a nevyjadřoval se k problematice podjatosti znalců. K tomu stěžovatele nicméně vedl předchozí postup orgánů činných v trestním řízení, které mu sdělily, proč jej za poškozeného nepokládají, přičemž tento závěr byl i městským státním zastupitelstvím označen za chybný. Tomuto stěžovateli nicméně nebyl poskytnut prostor reagovat na toto konstatování a stížnost případně doplnit. Věc je dále specifická tím, že v trestním řízení byli všichni stěžovatelé zastoupeni stejným zmocněncem, a nezahrnutí stěžovatele f) do doplnění odvolání podaného stěžovateli a) až e), týkajícího se podjatosti znalců, je třeba vnímat spíše jako formální opomenutí. Vzhledem k těmto okolnostem je namíste vyhovět i ústavní stížnosti tohoto stěžovatele.

81. S ohledem na tyto závěry již není třeba zabývat se námitkami směřujícími proti obsahu znaleckých posudků, ani námitkami týkajícími se poučení stěžovatelů jako

poškozených dle § 46 trestního řádu. Stěžovatelé totiž budou mít možnost se svých práv dovolávat u orgánů činných v trestním řízení.

82. Dále je třeba konstatovat, že zastavení trestního stíhání M. J. se opírá o nezpochybněný závěr o jeho úmrtí; v tomto ohledu závěry vyšetřování nevykazují z hlediska ústavních požadavků žádný deficit.

E. Závěr

83. Napadeným usnesením bylo porušeno základní právo stěžovatelů na účinné vyšetřování vyplývající z práva na život podle čl. 6 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona napadené usnesení zrušil.

84. Orgány činné v trestním řízení jsou vázány hodnocením Ústavního soudu. Jelikož z ústavněprávního pohledu lze mít důvodnou pochybnost o nepodjatosti výše označených znalců, nelze z jejich posudků v dalším řízení vycházet.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 26. listopadu 2021

Ludvík David
předseda senátu